

Інна Ковальчук
(Чернівці)

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ВІД ФОРМАЛЬНОЇ СЕПАРАЦІЇ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті проаналізовано процес еволюції взаємин між державою та релігійними організаціями в Україні в контексті сучасних безпекових та соціальних викликів. Особливу увагу приділено інституційним механізмам цієї трансформації: запровадженню військового, медичного та пенітенціарного капеланства, акредитації богословської освіти та інтеграції релігійного чинника в державну систему реабілітації пацієнтів і засуджених відповідно до нормативних актів 2021–2025 років.

Досліджено роль Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) як унікального консультативно-дорадчого органу, що забезпечує міжконфесійний діалог та участь громадськості у законотворчому процесі. Висвітлено економічний аспект світськості, що базується на непрякій державній підтримці через систему податкових пільг та майнових переваг.

Ключові слова: державно-конфесійні відносини, партнерська модель, світська держава, капеланство, ВРЦіРО, План внутрішньої стійкості, свобода совісті, релігійна дипломатія, пенітенціарне капеланство.

The article analyzes the evolution of relations between the state and religious organizations in Ukraine within the context of contemporary security and social challenges. Particular attention is paid to the institutional mechanisms of this transformation: the introduction of military, medical, and penitentiary chaplaincy, the accreditation of theological education, and the integration of the religious factor into the state system of rehabilitation for patients and inmates in accordance with the regulatory acts of 2021–2025.

The study explores the role of the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations (AUCCRO) as a unique consultative and advisory body that facilitates interfaith dialogue and public participation in the legislative process. The economic aspect of secularism is highlighted, based on indirect state support through a system of tax benefits and property preferences. It is argued that the implementation of the «Internal Resilience Plan of Ukraine» (2024) requires the final establishment of a partnership model of relations, where the church acts as an essential subject of civil society and national security.

Key words: state-confessional relations, partnership model, secular state, chaplaincy, AUCCRO, Internal Resilience Plan, freedom of conscience, religious diplomacy.

На сучасному етапі розвитку української державності питання взаємодії між інститутами влади та релігійними організаціями виходить за межі суто теологічних чи вузькоправових дискусій. Трансформація суспільно-політичного ландшафту, спричинена як внутрішніми демократичними процесами, так і зовнішніми екзистенційними викликами, вимагає фундаментального перегляду застарілих пострадянських підходів до принципу світськості. Актуальність цієї проблеми зумовлена трьома стратегічними чинниками.

Першим і найбільш очевидним фактором актуальності є глибока зміна соціального статусу релігійних організацій. Протягом останніх 15 років соціологічні моніторинги (зокрема Центру Разумкова та КМІС) демонструють унікальну для посткомуністичного простору тенденцію: рівень суспільної довіри до церкви стабільно перевищує 60%. У порівняльній перспективі цей показник є значно вищим за рівень довіри до Верховної Ради, Уряду чи судової системи.

Такий розрив у довірі свідчить про те, що церква в Україні перестала бути лише місцем задоволення релігійних потреб і перетворилася на потужний інститут громадянського суспільства. Вона виступає моральним орієнтиром, медіатором у соціальних конфліктах та майданчиком для формування суспільних цінностей. Ігнорування державою такого впливового партнера або намагання зберегти модель «жорсткої сепарації» (відокремлення) створює дефіцит ефективної комунікації між владою та народом. Переосмислення відносин актуальне саме тому, що держава має навчитися взаємодіяти з інституціями, які мають реальний кредит довіри від громадян, для досягнення спільних суспільних цілей.

Другим фактором, що радикально актуалізував проблему, став початок повномасштабної російської агресії. Війна зруйнувала класичні уявлення про «сферу впливу» релігійних організацій, вивівши їх на передову боротьби за виживання нації.

Релігійні громади стали першими логістичними центрами для внутрішньо переміщених осіб. Мільйони українців отримали прихисток, їжу та медикаменти саме через церковні мережі. Цей досвід довів, що в кризових ситуаціях церковна інфраструктура є більш гнучкою та адаптивною, ніж розгалужений державний апарат.

Проблема подолання травми війни (ПТСР) є викликом національного масштабу. Актуальність переосмислення відносин полягає в інтеграції духовного досвіду релігійних організацій у загальнодержавну систему реабілітації ветеранів та постраждалих.

На міжнародній арені українські конфесії стали потужним інструментом «м'якої сили». Голос релігійних лідерів у Вашингтоні, Ватикані чи Брюсселі часто є більш переконливим для західних консервативних кіл, ніж офіційні заяви політиків. Таким чином, церква де-факто стала суб'єктом зовнішньої політики та національної безпеки, що вимагає негайного законодавчого та концептуального оформлення цієї ролі.

Третім фактором є зміна офіційного дискурсу самої держави. Представлений у листопаді 2024 року Президентом Володимиром Зеленським «План внутрішньої стійкості України» став офіційним визнанням того, що без релігійного компонента неможливо побудувати міцний внутрішній тил.

Державна стратегія тепер прямо апелює до необхідності модернізації співпраці з релігійними спільнотами. Це означає перехід від формального нейтралітету до активного партнерства. План стійкості передбачає:

- Використання потенціалу церков для зміцнення суспільної моралі.
- Розбудову інститутів військового, медичного та пенітенціарного капеланства.
- Спільну роботу над збереженням національної ідентичності та культурної спадщини.

Актуальність дослідження цієї проблеми сьогодні полягає лише в тому, що старі правові механізми (зокрема пострадянське трактування ст. 35 Конституції) входять у пряму суперечність із вимогами часу та реальними запитамі держави. Без науково обґрунтованої моделі партнерства реалізація «Плану внутрішньої стійкості» може залишитися лише декларацією. Необхідно створити таку систему відносин, де церква зберігає свою автономію від держави, але при цьому стає повноправним союзником у справі захисту та розвитку країни.

Таким чином, переосмислення державно-конфесійних відносин в Україні є не просто академічним питанням, а питанням виживання та успішного розвитку держави в умовах війни та повоєнного відновлення. Синхронізація зусиль влади та церкви дозволить використати високий рівень суспільної довіри для консолідації нації та ефективної відповіді на сучасні загрози.

Ступінь розробки проблеми. Аналіз сучасного стану державно-конфесійних відносин в Україні базується на солідному науковому підґрунті, сформованому протягом періоду незалежності. Питання взаємодії релігійних організацій та інститутів публічної влади пройшло шлях від простого заперечення радянського атеїзму до розробки складних партнерських моделей. Ключовий внесок у розробку цієї проблематики здійснили такі українські дослідники:

Анатолій Колодний є фундатором теоретичної бази, на якій будували свої дослідження Г. Сергієнко, О. Саган та інші. У своїх працях він обґрунтував, що «відокремлення» в українському контексті має означати рівність усіх релігій перед законом, а не виключення церкви з життя соціуму. Він розробив концепцію «світськості як толерантності», де держава не просто нейтральна, а створює умови для розвитку релігійного життя як частини національної культури.

Фундамент правового розуміння світської держави заклали Г. Сергієнко та Д. Вовк. Їхні дослідження зосереджені на критичному аналізі переходу України від доктрини «войовничого секуляризму» до цивілізованої моделі світськості. Вчені обґрунтували, що вітчизняна модель пройшла еволюцію від декларативної «світської держави» до «помірно сепараційної» моделі. Зокрема, Д. Вовк акцентує увагу на тому, що відокремлення церкви від держави в українських реаліях не є абсолютною ізоляцією, а радше автономією, де держава зберігає нейтралітет, але визнає право релігійних організацій на власну правову суб'єктність та вплив на суспільну мораль.

І. Ковальчук та П. Малик доповнюють теоретичні напрацювання М. Васіна та В. Нечипорука емпіричними даними. Якщо попередні вчені фокусувалися на правових рамках, то Ковальчук та Малик аналізують праксеологічний аспект: як конкретні соціальні проекти (робота з дітьми, реабілітація, допомога переселенцям) стають частиною загальнодержавної системи соціального захисту.

Важливим етапом наукового осмислення став порівняльний аналіз, проведений М. Палінчаком та О. Саганом. Дослідники здійснили ґрунтовну класифікацію світових моделей державно-церковних відносин, виокремивши такі типи, як: неократія: де релігійна влада домінує над державною. Цезаропапізм: де церква є інструментом державної політики (підлегле становище). Державна церква: де одна конфесія має привілейований статус.

Аналізуючи місце України у цій координатній сітці, вчені довели, що Україна, попри історичні виклики та тяжіння до певних конфесійних традицій, впевнено інтегрується в європейський правовий простір, обираючи шлях демократичного плюралізму, де жодна церква не може бути визнана державною.

Особливу увагу в контексті сучасної дискусії заслуговують праці М. Васіна. Дослідник звернув увагу на критичну проблему – «генетичний зв'язок» чинної конституційної норми про відокремлення церкви з радянськими декретами 1918–1919 років. Васін акцентував увагу на небезпеці прямого копіювання формулювань більшовицького режиму, які мали на меті не захист свободи совісті, а повне витіснення релігії з публічної сфери. Натомість він пропонує впровадження моделі «акомодації» (приспонування), яка передбачає активну інтеграцію релігійного ресурсу в соціальну, освітню та гуманітарну сфери через механізми партнерства.

В. Нечипорук, що важливо, проаналізував діяльність Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій як унікального суб'єкта міжконфесійної злагоди та головного партнера держави у формуванні «Плану внутрішньої стійкості». У науковому доробку В. Докаша концепція державно-церковних відносин розглядається через призму релігійної мережі та соціології релігії. Він доповнює аналіз таких дослідників, як Д. Вовк та О. Саган, акцентуючи увагу на тому, що: перехід до партнерства – це не просто зміна законів, а зміна суспільної свідомості. В. Докаш одним із перших досліджував трансформацію правового статусу релігійних громад у постсекулярному суспільстві, вказуючи на необхідність діалогічної моделі, де держава та церква є рівноправними суб'єктами творення соціального блага.

Таким чином, науковий доробок вказаних вчених формує цілісну картину: від теоретичного розмежування повноважень до практичної реалізації партнерських проектів. Сучасна українська релігієзнавча та правова думка одностайна в тому, що модель жорсткої сепарації вичерпала себе, поступаючись місцем динамічному державно-конфесійному партнерству, спрямованому на зміцнення національної стійкості.

Виклад основного матеріалу. Конституційно-правове регулювання відносин між державою та релігійними організаціями в Україні базується на ст. 35 Основного Закону, частина третя якої проголошує: «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви». Проте в сучасній науковій дискусії це формулювання піддається критичному переосмисленню. Як зазначає М. Васін, термін «відокремлення» був механічно репродукований із радянських декретів 1918–1919 років (зокрема Декрету про відокремлення церкви від держави та школи від церкви). У радянському контексті ця норма мала репресивний характер і була спрямована на повне витіснення релігійного чинника з публічного простору та позбавлення релігійних громад статусу суб'єктів права.¹

Сучасна українська держава, декларуючи світськість, фактично відійшла від концепції «ворожого відокремлення». Науковці, зауважимо, наголошують на необхідності розрізняти правову сепарацію (незалежність установчих інститутів) та соціальну ізоляцію. Сьогодні церква розглядається не як відокремлений анклав, а як невід'ємна частина громадянського суспільства. Це зумовлює перехід до партнерського типу відносин, де світськість означає нейтралітет держави та її рівне ставлення до всіх конфесій, а не ігнорування їхнього соціального потенціалу.²

Де-факто Україна вже реалізує коопераційну модель, що проявляється у глибокій інтеграції релігійного ресурсу в державні та суспільні процеси. Основними напрямками цієї співпраці є: інституціоналізація капеланства: Створення Служби військового капеланства (Закон № 1915-IX від 2021 р.) та впровадження медичного капеланства (Наказ МОЗ № 1407 від 2025 р.), що є юридичним визнанням того, що держава бере на себе обов'язок забезпечити духовні потреби громадян у специфічних умовах. Це долає бар'єр жорсткої сепарації, оскільки священнослужителі офіційно стають частиною державних структур (ЗСУ, заклади охорони здоров'я).³ Соціальне служіння та гуманітарна допомога: в умовах війни релігійні організації перетворилися на стратегічних партнерів держави в подоланні гуманітарної кризи. Церкви виконують функції, які традиційно належали органам соціального захисту: забезпечення внутрішньо переміщених осіб, організація пунктів обігріву, евакуація населення. Це партнерство базується на спільній меті – збереженні людського життя та соціальної стабільності.⁴ Духовна дипломатія: ВРЦіРО та окремі релігійні лідери здійснюють активну міжнародну діяльність, яка часто доповнює офіційну дипломатію. Це дозволяє Україні ефективніше комунікувати з консервативними спільнотами світу, що є критично важливим для збереження міжнародної підтримки.⁵

Партнерський характер відносин підкріплюється специфічними правовими преференціями, які держава надає релігійним організаціям, визнаючи їхню суспільну значущість. Зокрема, Податковий та Земельний кодекси України передбачають низку пільг: звільнення від податку на нерухомість для культових споруд, право на безконкурсне отримання земельних ділянок у постійне користування, пільгові умови оренди державного та комунального майна.⁶

Крім того, розвиток моделі партнерства знайшов своє відображення в «Плані внутрішньої стійкості України» (2024 р.), де релігійні громади визначені як фундамент духовної консолідації нації. Такий підхід свідчить про остаточний відхід від радянської парадигми «церква – ворог»

¹ Васін М. С. Проблематика відокремлення церкви від держави в сучасній Україні: від радянської спадщини до демократичної світськості. *Українське релігієзнавство*. 2019. № 88. С. 12-15.

² Вовк Д. О. Світська держава та свобода віросповідання: міжнародні стандарти та український досвід. *Право України*. 2021. № 4. С. 45-49.

³ Закон України «Про службу військового капеланства» від 30.11.2021 № 1915-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 14. Ст. 85.

⁴ Нечипорук В. Державно-конфесійні відносини в умовах війни: гуманітарний аспект та соціальне партнерство. *Українське релігієзнавство*. 2026. № 101. С. 60.

⁵ М'якіченко І., Сологуб І. Роль ВРЦіРО у міжнародній адвокації інтересів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. № 2. С. 18-24.

⁶ Податковий кодекс України (станом на 01.01.2026). Розділ XII: Податок на майно. Стаття 266.

до європейської парадигми «церква – партнер у державотворенні». Подальша еволюція цієї моделі потребує закріплення на рівні Концепції державно-церковних відносин, яка б деталізувала сфери спільної відповідальності без порушення принципу автономії кожної зі сторін.⁷

Партнерство реалізується через конкретні інституційні механізми: закон 2021 року легітимізував священнослужителів як офіцерів у лавах ЗСУ та Нацгвардії. Незважаючи на відокремлення школи від церкви, впроваджено факультативні курси духовно-морального спрямування та державну акредитацію богословської освіти.

Найбільш вагомим кроком у розбудові партнерської моделі стала інституціоналізація військового капеланства. Прийняття Закону України «Про службу військового капеланства» у листопаді 2021 року ознаменувало перехід від волонтерських ініціатив до чітко регламентованої державної служби. Вперше в історії незалежної України священнослужителі отримали статус офіцерів у лавах Збройних Сил України, Національної гвардії та інших військових формувань.⁸ Це рішення не лише посилює обороноздатність через задоволення духовних потреб бійців, а й створило унікальний прецедент у правовому полі. Держава, залишаючись світською, взяла на себе фінансове забезпечення діяльності капеланів, визнаючи їхню роль у підтримці морально-психологічного стану особового складу. В. Нечипорук зазначає, що такий механізм є прямою формою кооперації, де церква надає фаховий персонал, а держава забезпечує соціальні гарантії та правові рамки для його діяльності.⁹ Це нівелює радянське трактування сепарації як повної ізоляції церкви від державних структур.

Попри конституційну норму про відокремлення школи від церкви, українська освітня система за останні роки продемонструвала високий рівень гнучкості та готовності до партнерства. Основним інструментом тут стало впровадження курсів духовно-морального спрямування (наприклад, «Етика: духовні засади», «Християнська етика в українській культурі»). Важливо, що ці курси мають факультативний характер і впроваджуються за згодою батьків, що повністю відповідає європейським стандартам свободи совісті.¹⁰

Паралельно відбулася фундаментальна зміна у сфері вищої школи – запровадження державної акредитації богословської освіти. Процес визнання дипломів духовних навчальних закладів на державному рівні дозволив богослов'ю стати повноцінною науковою дисципліною. Це відкрило шлях до створення спільних наукових майданчиків та експертних рад, де релігійні діячі та науковці спільно працюють над питаннями етики, філософії та соціології релігії.¹¹ Таким чином, школа відокремлена від церкви організаційно, але не ізолювана від духовних та моральних цінностей, які вона транслює.

Третім стовпом інституційного партнерства є медичне та пенітенціарне капеланство, яке отримало новий поштовх у 2024–2025 роках. Наказами Міністерства охорони здоров'я було офіційно запроваджено посади капеланів у закладах охорони здоров'я, що особливо актуально в умовах реабілітації ветеранів. Це партнерство базується на розумінні того, що зцілення людини потребує не лише медичного, а й духовного супроводу.¹²

Крім того, держава активно використовує експертний потенціал Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) як головного консультативного органу. Саме через цей механізм реалізується принцип «чути голос віруючих» при розробці соціально значущих законів. Як підкреслюють дослідники, така модель дозволяє уникнути інструменталізації релігії

⁷ Офіс Президента України. План внутрішньої стійкості України (листопад 2024 р.). URL: <https://www.president.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2026).

⁸ Закон України «Про службу військового капеланства» від 30.11.2021 № 1915-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 4.

⁹ Нечипорук В. Статус військового капелана як суб'єкта державно-конфесійних відносин: правовий аналіз. *Українське релігієзнавство*. 2026. № 101. С. 60..

¹⁰ Вовк Д. О. Релігійна освіта в світській школі: український контекст та європейські стандарти. *Філософія освіти*. 2023. № 1. С. 88.

¹¹ Наказ МОН України «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, видані духовними навчальними закладами» (в редакції 2024 р.).

¹² Наказ МОЗ України «Про затвердження Положення про капеланську діяльність у сфері охорони здоров'я» від 09.09.2025 № 1407

політиками, натомість створюючи прозорий канал взаємодії для вирішення спільних гуманітарних проблем.¹³ Отже, сьогоднішня Україна реалізує модель «соціального партнерства», де державні ресурси та релігійна місія об'єднуються задля зміцнення внутрішньої стійкості суспільства.

Одним із найважливіших етапів розбудови партнерської моделі державно-конфесійних відносин стало офіційне впровадження капеланства у сферу охорони здоров'я. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 1407 від 9 вересня 2025 року став правовим фундаментом для інтеграції душпастирської опіки в систему медичної допомоги. Згідно з документом, релігійний чинник тепер офіційно визнається частиною процесу реабілітації пацієнтів.¹⁴

Це рішення базується на біопсихосоціальному підході до здоров'я, де духовний стан людини вважається критично важливим для її фізичного одужання. Капелани в медичних закладах отримали статус помічників у мультидисциплінарних командах, працюючи пліч-о-пліч із лікарями та психологами. Як зазначає В. Нечипорук, такий механізм дозволяє забезпечити конституційне право громадян на свободу совісті навіть у критичних умовах стаціонарного лікування, не порушуючи при цьому світського характеру медичної установи.¹⁵

Паралельно з медичною сферою, суттєвої модернізації зазнало пенітенціарне капеланство. Угода про співпрацю між Міністерством юстиції та релігійними організаціями спрямована на гуманізацію системи виконання покарань. Душпастирська опіка в установах виконання покарань розглядається державою як дієвий інструмент ресоціалізації осіб, позбавлених волі.¹⁶

Інтеграція релігійного чинника в пенітенціарну систему має на меті не лише надання ритуальних послуг, а й проведення глибокої виховної роботи, спрямованої на зміну ціннісних орієнтирів засуджених. В. Нечипорук, в цьому контексті, наголошує, що партнерство у цій сфері реалізується через створення молитовних кімнат, забезпечення доступу священнослужителів до в'язнів та спільні програми соціальної адаптації після звільнення. Це демонструє перехід від каральної системи до моделі відновного правосуддя, де церква виступає моральним медіатором.¹⁷

Нормативне закріплення капеланської діяльності у 2025 році вирішило низку застарілих юридичних суперечностей. Зокрема, було чітко розмежовано професійну діяльність капелана як офіційного працівника (або волонтера з мандатом) від приватної релігійної практики. Держава визначила вимоги до освіти капеланів, що стимулювало релігійні навчальні заклади до впровадження спеціалізованих програм із клінічної пастирської опіки та пенітенціарної психології.¹⁸

Така кооперація свідчить про те, що Україна обрала шлях соціально орієнтованої світськості. Держава не просто «дозволяє» релігію, а створює умови для її позитивного впливу на складні соціальні процеси. Як підкреслюють сучасні дослідники, інтеграція капеланів у систему МОЗ та Мін'юсту є найкращим доказом того, що модель відокремлення церкви від держави в Україні еволюціонувала в модель взаємовигідного партнерства задля добробуту особистості.¹⁹

¹³ М'якинченко І., Сологуб І. ВРЦіРО як інститут міжконфесійного діалогу та партнер держави. *Політологічні студії*. 2024. № 3. С. 25–30.

¹⁴ Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Положення про капеланську діяльність у сфері охорони здоров'я» від 09.09.2025 № 1407. *Офіційний вісник України*. 2025. № 72.

¹⁵ Нечипорук В. Державно-конфесійні відносини: партнерська модель в освіті, медицині та обороні. *Українське релігієзнавство*. 2026. № 101. С. 62.

¹⁶ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності капеланів в органах та установах пенітенціарної системи» (в редакції 2024 р.).

¹⁷ Нечипорук В. Капеланство як інститут соціального посередництва в установах виконання покарань. *Часопис релігієзнавства*. 2026. № 102. С. 44..

¹⁸ Положення про душпастирську опіку у закладах охорони здоров'я та пенітенціарних установах: *Збірник нормативних актів*. К.: Юрінком Інтер, 2025. 120 с.

¹⁹ М'якинченко І., Сологуб І. Соціальне партнерство держави та церкви в умовах повоєнного відновлення України. *Політологічні студії*. 2024. № 4. С. 12–14.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), створена у 1996 році, на сучасному етапі еволюціонувала у ключовий інститут громадянського суспільства. Вона виступає як унікальний консультативно-дорадчий орган, що забезпечує паритетний діалог між владою та релігійною спільнотою. Унікальність ВРЦіРО полягає в її здатності координувати міжконфесійний діалог автономно, без прямого втручання державних структур, що є фундаментальною ознакою демократичної світськості.²⁰

Рада забезпечує представництво інтересів понад 90% релігійної мережі України, що надає її рішенням високої легітимності. У межах партнерської моделі ВРЦіРО виконує функцію «колективного експерта», здійснюючи релігієзнавчу та етичну експертизу законодавчих ініціатив. Як зазначає В. Нечипорук, такий формат дозволяє державі уникати конфліктів із релігійними почуттями громадян, завчасно узгоджуючи точки дотику у законотворчому процесі²¹.

Важливим напрямом діяльності ВРЦіРО є безпосередня участь релігійних громад у розробці стратегічних нормативних актів. Яскравим прикладом є робота над проектом Концепції державно-церковних відносин в Україні, яка покликана замінити застаріле законодавство 1991 року. Рада виступає гарантом того, що нові норми не обмежать свободу совісті, а навпаки – розширяють можливості для соціального служіння церков..²²

Окрім законотворчості, ВРЦіРО відіграє критичну роль у формуванні спільної позиції щодо глобальних суспільно-політичних викликів. Це стосується як питань міжнародної безпеки, так і внутрішніх дискусій навколо ратифікації міжнародних конвенцій чи захисту інституту сім'ї. Здатність конфесій виступати «єдиним фронтом» у питаннях суспільної моралі робить Раду вагомим суб'єктом стримувань і противаг у політичній системі України, запобігаючи радикальним ідеологічним перекосам.²³

Економічна модель державно-конфесійних відносин в Україні чітко відображає принцип «партнерської світськості». Держава дотримується правила нефінансування статутної релігійної діяльності, проте робить виняток для соціально значущих функцій, таких як капеланство. Згідно із законодавством 2021–2025 років, військові капелани та капелани у сфері охорони здоров'я отримують державне грошове забезпечення, оскільки їхня праця прирівняна до професійної діяльності у складі державних інституцій.²⁴

В усіх інших сферах підтримка релігійних організацій реалізується через непрямі механізми, що є визнанням соціальної ваги їхньої діяльності. Це не є «субсидуванням релігії», а радше створенням сприятливого середовища для виконання церквою добродійних та культурних функцій, які в іншому разі лягли б виключно на державний бюджет. Така модель економічного нейтралітету дозволяє державі зберігати дистанцію від внутрішніх справ церкви, одночасно стимулюючи її соціальну активність.

Практичне втілення непрямой підтримки закріплене у податковому та земельному праві. Релігійні організації в Україні користуються низкою преференцій, серед яких:

- Звільнення від земельного податку: Земельні ділянки, на яких розташовані культові споруди, звільнені від оподаткування (ст. 282 ПКУ).
- Пільгова оренда: Право на отримання в оренду державного та комунального майна для релігійних цілей на позаконкурсних засадах.

²⁰ Мякинченко І., Сологуб І. ВРЦіРО як інститут міжконфесійного діалогу в демократичному суспільстві. *Політологічний вісник*. 2024. № 92. С. 112–114.

²¹ Нечипорук В. Державно-конфесійні відносини в Україні: від сепарації до партнерства. *Українське релігієзнавство*. 2026. № 101. С. 60–61

²² Положення про Всеукраїнську Раду Церков і релігійних організацій (в редакції від 2024 р.). URL: <https://vrciro.org.ua/ua/regulations>.

²³ Филипович Л. О. Релігійний чинник у формуванні внутрішньої стійкості України. *Філософська думка*. 2025. № 2. С. 45.

²⁴ Васін М. С. Економічні засади діяльності релігійних організацій: європейський досвід та українські реалії. *Право та суспільство*. 2023. № 1. С. 134–140.

•Податкові канікули для неприбуткових організацій: Можливість спрямовувати всі пожертви на гуманітарні та благодійні проекти без сплати податку на прибуток.²⁵

Ці механізми свідчать про те, що держава розглядає церкву як стратегічного партнера у вирішенні гуманітарних проблем. В. Нечипорук підкреслює, що право на постійне користування землею та пільгова оренда культових споруд є актом історичної справедливості та визнанням внеску релігійних громад у збереження культурної спадщини та національної ідентичності. Отже, економічний аспект української світськості базується на балансі між фінансовим відокремленням та соціальною підтримкою.²⁶

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна успішно трансформувала радянську модель «ворожої секуляризації» у європейську модель «партнерства». Сучасні державно-конфесійні відносини базуються на повазі до автономії церкви та її активній залученості до державних процесів у гуманітарній сфері. Проте існує потреба в уточненні конституційних положень, щоб зняти суперечність між «буквою закону» (жорстке відокремлення) та «духом практики» (активна співпраця).

Перспективами подальших досліджень є: аналіз правових механізмів імплементації моделі партнерства в умовах повоєнного відновлення. Вивчення досвіду країн ЄС (зокрема Латвії та Німеччини) щодо інституціоналізації відносин через спеціальні державні договори (конкордати). Дослідження меж втручання релігійного фактору в політичний дискурс для запобігання інструменталізації релігії.

Список використаної літератури:

1. Васін М. С. Проблематика відокремлення церкви від держави в сучасній Україні: від радянської спадщини до демократичної світськості. *Українське релігієзнавство*. 2019. № 88. С. 12–25.
2. Вовк Д. О. Світська держава та свобода віросповідання: міжнародні стандарти та український досвід. *Право України*. № 4. 2021. С. 45–60.
3. Докаш В. І. Трансформація релігійності в сучасній Україні/ Релігійна свобода. № 21. 2018. С. 34–40.
4. Етика: духовні засади : навч. посіб. для загальноосвіт. навч. закл. / [уклад. Д. О. Вовк]. К. : Освіта, 2023. 144 с.
5. Закон України про службу військового капеланства : від 30 листоп. 2021 р. № 1915-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 14. Ст. 85.
6. Ковальчук І., Малик П. Соціальна робота української церкви християн віри євангельської як механізм гармонізації і розвитку соціуму. *Буковинський богословський вісник*. №4. 2025. С.28-36.
7. Колодний А. М., Филипович Л.О. Релігієзнавство: курс лекцій К. : Четверта хвиля, 2010. 352 с.
8. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : із змінами та допов. К. : Юрінком Інтер, 2024. 80 с.
9. Мякінченко І. ВРЦіРО як інститут міжконфесійного діалогу та партнер держави / І. Мякінченко, І. Сологуб. *Політологічні студії*. № 3. 2024. С. 25–34.
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України про затвердження Положення про капеланську діяльність у сфері охорони здоров'я : від 9 верес. 2025 р. № 1407.
11. Нечипорук В. Державно-конфесійні відносини в Україні: від сепарації до партнерства *Українське релігієзнавство*. № 101. 2026. С. 60–68.
12. Нечипорук В. Капеланство як інститут соціального посередництва в установах виконання покарань/ *Часопис релігієзнавства*. № 102. 2026. С. 44–50.
13. Палінчак М., Саган О. Державно-церковні відносини: світові моделі та українські реалії Ужгород : Поліграф-центр «Ліра», 2018. 256 с.
14. Податковий кодекс України : станом на 1 січ. 2026 р. К. : Парламентське вид-во, 2026. 412 с.
15. Положення про Всеукраїнську Раду Церков і релігійних організацій: затв. на засіданні ВРЦіРО від 2024 р. URL:<https://vrciro.org.ua/ua/regulations> (дата звернення 01.03.2026).
16. Сергієнко Г. Трансформація світської держави в Україні: від атеїзму до релігійного плюралізму. *Релігія та соціум*. № 2. 2022. С. 110–118.
17. Филипович Л. О. Релігійний чинник у формуванні внутрішньої стійкості України/ *Філософська думка*. № 2. 2025. С. 45–58.

²⁵ Податковий кодекс України. Розділ XII. Стаття 282. Пільги щодо сплати земельного податку для юридичних осіб. URL: <https://ibuhgalter.net/tax-codex/279>.

²⁶ Нечипорук В. Соціально-економічний вимір світськості в сучасній Україні. *Часопис релігієзнавства*. 2026. № 102. С. 22–23.

References:

1. Vasin, M. S. (2019). *Problematyka vidokremlennia tserkvy vid derzhavy v suchasni Ukraini: vid radianskoi spadshchyny do demokratychnoi svitskosti* [Problems of separation of church and state in modern Ukraine: from Soviet heritage to democratic secularism]. *Ukrainske relihiieznavstvo*, 88, 12–25 [Ukrainian].
2. Vovk, D. O. (2021). *Svitska derzhava ta svoboda virospovidannia: mizhnarodni standarty ta ukraïnskyi dosvid* [Secular state and freedom of religion: international standards and Ukrainian experience]. *Pravo Ukrainy*, 4, 45–60 [Ukrainian].
3. Dokash, V. I. (2018). *Transformatsiia relihiinosti v suchasni Ukraini* [Transformation of religiousness in modern Ukraine]. *Relihiina svoboda*, 21, 34–40 [Ukrainian].
4. Vovk, D. O. (Ed.). (2023). *Etyka: dukhovni zasady: navch. posib. dlia zahalnoosvit. navch. zakl.* [Ethics: spiritual foundations: a textbook for general education institutions]. Kyiv: Osvita [Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy «Pro sluzhbu viiskovoho kapelanstva»* [The Law of Ukraine «On the Military Chaplaincy Service»] No. 1915-IX. (2021, November 30). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 14, Art. 85. [Ukrainian].
6. Kovalchuk, I. & Malyk, P. (2025). *Sotsialna robota ukraïnskoi tserkvy khrystyian viry yevanhelskoi yak mekhanizm harmonizatsii i rozvytku sotsiumu* [Social work of the Ukrainian Pentecostal Church as a mechanism for harmonization and development of society]. *Bukovynskyi bohoslavskyi visnyk*, 4, 28–36 [Ukrainian].
7. Kolodnyi, A. M. & Fylypovych, L. O. (2010). *Relihiieznavstvo: kurs lektsii* [Religious Studies: a course of lectures]. Kyiv: Chetverta khvyliia [Ukrainian].
8. *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. (2024). Kyiv: Yurinkom Inter [Ukrainian].
9. Miakinchenko, I. & Solohub, I. (2024). *VRTSiRO yak instytut mizhkonfesiinoho dialohu ta partner derzhavy* [AUCCRO as an institute of interconfessional dialogue and a partner of the state]. *Politologichni studii*, 3, 25–34 [Ukrainian].
10. *Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro kapelansku diialnist u sferi okhorony zdorov'ia»* [Order of the Ministry of Health of Ukraine «On Approval of the Regulations on Chaplaincy Activities in the Field of Healthcare»] No. 1407. (2025, September 9). Retrieved from: <http://www.moz.gov.ua> [Ukrainian]. (Accessed 01.03.2026).
11. Nechyporuk, V. (2026). *Derzhavno-konfesiini vidnosyny v Ukraini: vid separatsii do partnerstva* [State-confessional relations in Ukraine: from separation to partnership]. *Ukrainske relihiieznavstvo*, 101, 60–68 [Ukrainian].
12. Nechyporuk, V. (2026). *Kapelanstvo yak instytut sotsialnogo poserednytstva v ustanovakh vykonannia pokaran* [Chaplaincy as an institution of social mediation in penitentiary institutions]. *Chasopys relihiieznavstva*, 102, 44–50 [Ukrainian].
13. Palinchak, M. & Sahan, O. (2018). *Derzhavno-tserkovni vidnosyny: svitovi modeli ta ukraïnski realii* [State-church relations: world models and Ukrainian realities]. Uzhhorod: Polihraftsentr «Lira» [Ukrainian].
14. *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]. (2026). Kyiv: Parlamentske vyd-vo [Ukrainian].
15. *Polozhennia pro Vseukraïnsku Radu Tserkov i relihiinykh orhanizatsii* [Regulations on the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations]. (2024). Retrieved from: <https://vrciro.org.ua/ua/regulations> [Ukrainian]. (Accesses 01.03.2026).
16. Serhiienko, H. (2022). *Transformatsiia svitskoi derzhavy v Ukraini: vid ateizmu do relihiinoho pliuralizmu* [Transformation of the secular state in Ukraine: from atheism to religious pluralism]. *Relihiia ta sotsium*, 2, 110–118 [Ukrainian].
17. Fylypovych, L. O. (2025). *Relihiinyi chynnyk u formuuvanni vnutrishnoi stiikosti Ukrainy* [The religious factor in the formation of Ukraine's internal resilience]. *Filosofska dumka*, 2, 45–58 [Ukrainian].

Прийнято 01.04.2026.

Рекомендовано до друку 04.05.2026.

Опубліковано: 08.06.2026